

DESCOPERIRI ARHEOLOGICE ÎN HOTARUL SATULUI DULEU

(com. Fârliug, jud. Caraș-Severin)

OVIDIU BOZU

Satul Duleu se află situat în zona de contact dinspre nord-est a ultimelor dealuri aparținând Munceilor Dogneciei, cu terminația vestică a depresiunii Brebu-Ezeriș. În fața localității, se deschide valea Pogănișului, cu aspect micro-depresional, având o extensie pe axe de 2 x 7 km. La captul de nord-est al văii, pe malul drept al râului Pogăniș, se află satul Remetea-Pogăniș cu *Dealul Pășcoani* unde a fost cercetată o așezare fortificată datată sec. VII-VI a.Chr.¹, iar pe malul drept comuna Fârliug, unde, în stânga râului Pogăniș, în locul numit *Plat*, este localizată așezarea și castrul roman *Aizizis*².

Înălțimile dealurilor *Cornet*, *Otcosu* și ale *Visagului*, formează rama de nord-vest a văii, ale căror terminații coboră până în lunca joasă a Pogănișului. În fața acestor dealuri, pe malul stâng al Pogănișului, la o depărtare de doi kilometri unul față de celălalt, se află satul Duleu și Valea Mare (Pl. I), dominate dinspre sud și sud-vest de dealurile: *Dealul Mare*, *Ponoave*, *Ariniș*. La sud-vest de Duleu, se află *Clisura Pogănișului*, o vale îngustă cu aspect de defileu, prin care râul străpunge masivul Ariniș înconjurat de înălțimile dealurilor *Codru*, *Arămii*, *Cucuiova*.

Primele informații cu caracter arheologic, le datorăm lui B.Milleker³ și lui I.Berkeszy⁴ ce consemnau existența unor așezări primitive, a drumului roman ce străbate de la vest spre est hotarul satului Duleu și descoperirea în via lui Ioannovics Gyorgy, în anul 1877, a unei monede de aur emisă de împăratul

¹ M. Gumă, *Civilizația primei epoci a fierului în sud-vestul României*, Buc., 1993, p. 214 (cu bibl.de referință), p. 236.

² TIR, L 34, Budapesta, 1968, p. 26.

³ B. Milleker, în *Délm*, II, 1899, p. 21.

⁴ I. Berkeszi, în *Délm*, 1907, p. 18.

Nero⁵. În anul 1962, cu ocazia înființării muzeului din Reșița, inginerul Ienciu Doru, donează un aureus emis de împăratul Otho⁶, monedă descoperită într-o grădină din intravilanul satului, situată în imediata apropiere a drumului roman.

Începând cu anul 1971, Iosif Cireșan și învățătorul Dorel Teodorescu, pasionați de arheologie și de istoria locurilor natale, înființează în cadrul școlii primare din localitate un colț muzeistic, unde pe lângă bunuri culturale cu caracter etnografic erau expuse și materiale arheologice, constând din fragmente ceramice, topoare din piatră șlefuită, piese din fier și râșnițe romane. Câteva piese din această mică colecție arheologică, au fost semnalate de Richard Petrowschi⁷, în repertoriul arheologic, privind așezările preistorice din județul Caraș-Severin.

În cadrul proiectului de amenajare în complex a pășunii Duleu, în vara anului 1989, au fost întreprinse cercetări arheologice de suprafață și executate câteva secțiuni de salvare. Beneficiind de sprijinul domnului Cireșan Iosif au fost identificate și repertoriate în hotarul satului Duleu, mai multe puncte de interes arheologic.

1. *Dâmpul din sat*, se află situat în intravilanul localității, în dreapta uliței principale, cum cobori dealul dinspre Valea Pai. În grădinile lui Lațcu Ion, Pele Petru, Țepuș Petru, Bandu Nicolae, Rămneanțu Petru, dar mai ales în grădinile lui Jugarin Ion cu număr de casă 212, Vasi Gheorghe – 214, Cireșan Iosif – 215 și Riss Nicolae – 216, au fost descoperite numeroase fragmente ceramice în majoritatea lor atipice, lucrate cu mâna din pastă grosieră în amestec cu pietricele de culoare brun-negricioasă sau brun-cărămizie, urme de chirpici și zgură de fier. Puținele fragmente ceramice tipice provin de la următoarele tipuri de vase:

Vas de provizii, fragment buză, lucrat cu mâna, din pastă nisipoasă cu pietricele mărunte, de culoare brun-negricioasă, sub buza ușor evazată are aplicat un brâu alveolat (Pl. II/1).

Oală, fragment de perete, lucrat cu mâna din pastă semifină de culoare brun-cărămizie, ornamentat cu un brâu alveolat (Pl. II/2).

Oală, fragment buză, lucrat cu mâna, pastă fină de culoare brună, buza dreaptă ușor evazată, teșită spre exterior ornamentată cu impresiuni executate cu unghia. (Pl. II/3).

⁵ Despre această monedă vezi și la I. Winkler, în *SCSt*, VI, 1-2, 1955, p. 134; I. Glodariu, în *Sargeția*, XI-XII, 1974-1975, fig. 5, nr. 122.

⁶ B. Mitrea, în *SCIV*, 24, 1, 1973, p. 148.

⁷ R. Petrowschi, în *Banatica*, III, 1975, p. 373.

Castron, fragment buză, lucrat cu mâna, pastă fină de culoare neagră, buza invazată (Pl. II/4).

Topor, fragment, din piatră șlefuită, de culoare brun negricioasă, se păstrează pe lungime doar jumătate din partea superioară cu o porțiune din orificul de fixare, centrat pe mijlocul piesei. Lungimea păstrată este de 8 cm, cu diametrul orificiului de 2,5 cm (Pl. II/5).

Pe baza materialului ceramic prezentat, putem afirmă că în intravilanul satului s-a dezvoltat o așezare hallstattiană târzie ce își continuă existența și la început de La Tène⁸.

2. **Ariniș** – este dealul situat în stânga râului Pogăniș, la aproximativ 2 km sud-vest de sat. Latura de sud-vest a dealului, dinspre sat, este cea mai domoală, prevăzută cu terase înguste. Pe ultima terasă, la marginea acesteia, apar la suprafața solului, urme masive de chirpici și pământ ars, aceeași consistență de pământ ars și chirpici se află și în via lui Jula Petru. Mai sus de coama dealului Ariniș, se află locul numit de localnici *Coasta Coșului* unde se vede un șanț și un val de pământ. Pentru localnici, dealul Ariniș, are conotația de cetate “*cetatea Ariniș*” care, coroborată cu mărturiile arheologice prezentate mai sus, în absența unor sondaje de verificare, sugerează existența posibilă a unei așezări fortificate preistorice.

3. **Ogașul Moșului** – se află la poalele dealului *Ariniș*, unde de asemenea la suprafața solului apare compact urme de pământ ars și chirpici.

4. **Codru** – este un deal parțial împădurit, situat la 4 km sud de sat. Înainte de colectivizare, o parte din deal a fost acoperit de vii. În fosta vie a preotului Damșa Petru, cu ocazia plantării acesteia, au fost găsite zece schelete umane ce sugerează prezența unei necropole precum și două piese neolitice.

Topor, din piatră, șlefuit, de culoare verzuie, perforat, orificiu cu diametrul de 2,6 cm este dispus central mai mult spre tăișul toporului ce are lățimea de 4,5 cm, și prezintă urme de folosire. Cu marginile rotunjite și bombate toporul are o lungime de 11,5 cm, o lățime peste mijloc de 7 cm și o grosime de 5,2 cm, datând de la începutul epocii bronzului (Pl. III/1).⁹

Phallus, prelucrat din piatră șlefuită de culoare alb cenușie, este bine redat anatomic. Dimensiunile sale sunt de 13,3 cm lungime, 6,1 cm lățime și 3,7 cm, grosime (Pl. IV/1).

⁸ M. Gumă, în *Symposia Thracologica*, 2, București, 1992, p. 38.

⁹ R. Petrowschi, *op. cit.*, p. 373.

Mai jos de viile de la *Codru*, în locul numit *Ponoave*, pe pământul lui Ion Măduț au fost descoperite fragmente ceramice atipice de factură neolitică.

5. *Otcosu*, este dealul ce desparte comuna Vermeș de satul Duleu. Pe acest deal, în livada cu meri a lui Gheorghe Ianovici și Bonțilă Petru au fost descoperite de către Iosif Cireșan mai multe unelte din piatră;

Topor, din piatră, șlefuit, de culoare cenușiu-gălbuie, de formă dreptunghiulară, tăiș ascuțit rotunjit spre margini. Măsoară în lungime 12 cm, lățimea peste tăiș este de 5,2 cm iar la celălalt capăt de 3,2 cm, având o grosime de 3,2 cm (Pl. III/2).

Topor, din piatră, șlefuit, de culoare alb-gălbuie, formă dreptunghiulară, plat, tăiș ușor curbat, lung de 8 cm, lat de 3,8 cm și gros de 1,5 cm (Pl. III/3).

Topor, din piatră, șlefuit, de culoare gălbuie, formă dreptunghiulară, ușor trapezoidal, plat, tăiș cu urme de folosire. Este lung de 8,5 cm, lat de 5 cm și gros de 1,8 cm (Pl. III/4).

Topor, din piatră, șlefuit, de culoare cenușie-negricioasă, de formă ușor trapezoidală, cu marginile rotunjite și tăiș ascuțit, fără urme de folosire. Măsoară în lungime 7,4 cm, lățimea la tăiș este de 4,2 cm și 2,4 cm la capătul îngust și are o grosime de 1,8 cm (Pl. III/5).

Topor, din piatră, șlefuit, de culoare verde-gălbuie păstrat fragmentar, formă dreptunghiular-alungită, este rupt pe mijlocul orificiului de fixare cu de 1,7 cm, situat spre partea superioară a toporului. Dimensiunile păstrate ale toporului sunt de 8,5 cm lungime, 3 cm lățime și gros de 3,2 cm și datează, probabil, de la sfârșitul neoliticului¹⁰ (Pl. III/6).

6. *Ripigiune*, acest punct de interes arheologic află situat la cca 1 km sud-vest de sat, și se prezintă sub forma unei terase, cu o suprafață de aproximativ 3 ha., situată în dreapta Pogănișului. Pe pământurile lui Surdu Ion, Iancu Ion, Groza Gavrilă s-a găsit ceramică hallstatiană de culoare brun-negricioasă și brun-cărămizie, ceramică cenușie, o fusaiolă și numeroase fragmente de rășnițe ce localizează o așezare de secol III-IV.

Greutate de la războiul de țesut plasă sau de la plasa de pescuit, din gresie de culoare cenușie-gălbuie, plată de formă dreptunghiulară, cu marginile rotunjite și un orificiu de agățare cu diametrul exterior de 1 cm. Piesa are o lungime de 9 cm, este lată de 4 cm, și o grosime de 1,4 cm. Nu este exclus ca această piesă să fie o amuletă hallstatiană (Pl. IV/4); *fusaiolă*, rotundă, bitronconică, din pastă

¹⁰ *Ibidem*.

fină de culoare gălbuie; are diametrul de 3 cm, o grosime de 1,4 cm (Pl. IV/5); *râșniță*, fragment de *meta*, din care se păstrează doar jumătate din piesă, din confecționată din tuf vulcanic, de formă rotundă, bombată, are diametrul de 38 cm și înălțimea de 8 cm; un orificiu cu diametrul de 2 cm; *râșniță*, rocă dură de culoare cenușie închis; zgrunțuroasă; fragment; din *meta*; se păstrează doar jumătate din piesă; formă conică; diametrul de 30 cm; înălțimea de 13 cm.; diametrul orificiului de 3 cm; *râșniță*, întreagă din rocă dură; *meta*; culoare cenușie închis spre albastru; înaltă; formă conică; cu diametrul de 36 cm și înălțimea de 18 cm; orificiu cu diametrul de 6 cm; *râșniță*, rocă dură; culoare cenușie; ambele fețe netede; se păstrează jumătate din *meta*; rotundă; diametrul de 48 cm și înălțimea de 12 cm; orificiul de 2 cm; *râșniță*, din rocă dură; culoare cenușie; înaltă; formă conică; fragment dintr-o *meta*, cu partea orificiului de activare spartă; cu diametrul de 26 cm și înălțimea de 12 cm; *râșniță*, întreagă din piatră alb-gălbuie; rotundă; catillus; cu diametrul de 32 cm; înălțimea de 9 cm; orificiu de 6 cm.

6. Coturi, Punctul este situat la ieșirea din Duleu pe ambele maluri ale Pogănișului, unde pe pământul lui Ilona Petru din dreapta vechiului curs al Pogănișului, au fost descoperite fragmente ceramice de factură hallstattiană. Localnicii Pau Iosif și Micșa Petru afirmă că în acest loc ar exista urme de ziduri aparținând unei biserici. Tradiția locală plasează de asemenea existența unor biserici pe dealul *Cucuiova*, la poalele căruia ar exista și o necropolă; o altă biserică și necropolă s-ar afla pe dealul *Țărni* de unde a fost descoperită o *cataramă* din bronz semirotundă, cu marginea în volute mici și ornamentată cu cercuri ușor adâncite, diametrul piesei fiind de 4,8 cm și lată de 3 cm (Pl. IV/6) și o *brățară* din bronz de formă ovală ornamentată cu caneluri având diametrul pe axe de 6,7/5 cm (Pl. IV/7); o altă biserică este localizată la marginea de nord satului pe pământul lui Ion Lațcu Podae.

7. Dâmp, locul numit de localnici *Dâmp* sau *Dâmpul din vale*, spre al deosebi de cel din vatra satului, se află situat la ieșirea din sat spre fostele saivane, la contactul cu terasa inferioară a râului Pogăniș și în stânga drumului ce duce spre dealul Cornet. Pe o suprafață de cca. 1 ha, ușor înclinată și fragmentată de mici ogașe a fost localizată o așezare hallstattiană aparținând fazei mijlocii a culturii Basarabi¹¹. Sub *Dâmpul din vale* se află punctul Luncă unde se găsec

¹¹ M. Gumă, *op. cit.*, 1993, p. 233, Pl. LVIII, fig. 8-23.

trei tumului apalatizați (T. 8-9-10).

8. Dealul Foale, la poalele dealului, după Izvorul lui Traian, înainte de a se ajunge la valea Mărgineanțului, pe pământul lui Văran Ilie a fost localizată o așezare rurală de secol III-IV. În acest loc au fost găsite fragmente ceramice din pastă fină cenușie și o *râșniță*, întreagă din rocă dură, de culoare cenușie deschis, rotundă, catillus cu diametrul de 32 cm., înălțimea de 11 cm, orificiu de 5 cm.

9. Săliște, este pământul arabil din stânga drumului ce duce de la Izvorul lui Traian până la Izvorul lui Țușlic de pe pământul lui Nițulan Petru, de sub marginea satului Valea Mare. Pe acest teren a fost surprins traseul drumului roman, locuiri de secol III-IV, resturi din pereții unor cuptoare de redus minereul de fier, zgură și ceramică feudală.

10. Corcan, dealul se află la o depărtare de 4 km nord-vest de satul Duleu pe drumul ce duce spre Visag. În locul numit *Gruniul Porcului*, unde ajungi după ce străbați pădurea de pe culme și treci de crucea de piatră de lângă drum, pe pământul lui Peconi și al lui Tomescu au fost găsite fragmente ceramice neolitice; un fragment dintr-o piesă din piatră șlefuită de formă conică având diametrul de 2 cm și o lungime de 5,8 cm (Pl. IV/3); un phallus din piatră șlefuită de culoare brun-negricioasă, plat, de formă dreptunghiulară cu marginile rotunjite, lung de 11,7 cm, lat de 3,3 cm la bază și 2,5 cm sub vârf (Pl. IV/2).

În hotarul satului Duleu au fost identificați un număr de zece tumuli, în jurul cărora au fost găsite fragmente ceramice atipice, aparținând primei vârste a fierului. Acești tumuli, ce se prezintă sub forma unor movile, sunt în general de dimensiuni mici și mijloci de formă elipsoidală sau rotundă, în marea lor majoritate aplatizați, cu diametre cuprinse între 5–15 m. Tumulii pot fi găsiți în următoarele puncte: *T. 1.* – se află în *Poiana cu morminți*, situată la nord-est de dealul *Cornet* pe pământul familiei Celoni din Valea Mare; *T. 2-3.* – sunt situați unul lângă sălașul lui Ciolac, și celălalt pe pământul lui Mihai Ion la est de locul numit *Cetate*; *T. 4-5* – se găsesc tot la poalele dealului *Cornet* sub *Cetate* în *Ogașul Perilor*; *T. 6.* – în punctul *Gai*, situat la poalele dealului *Cornet*, pe pământul lui Breban Toma; *T. 7.* – se află nu departe tot în punctul *Gai*, dar la capătul văii; *T. 8-9-10* – un număr de trei tumuli, se găsesc la cca 1 km de sat, în dreapta drumului ce duce spre *Cornet-Cetate*, în locul numit *Luncă*, sub *Dâmp*, pe pământul lui Sfercoci Petru. Din imediata apropiere a celor trei tumului provin două fragmente ceramice. O buză de vas, lucrată cu mâna, din pastă semifină, de culoare neagră și un fragment dintr-un perete de vas, din pastă fină, de culoare

brună ornamentat cu caneluri verticale .

11. Cornet, deal ce se află situat pe malul drept al Pogănișului, la cca. 2 km de sat. Pe panta ușor înclinată a dealului dinspre râu, se află punctul numit de localnici "Cetate". În acest loc, după aratul pământului, pe o suprafață de cca. 1,5 ha., poate fi sesizat cu ușurință, datorită pământului de culoare roșie-cărămizie, conturul unui castru de pământ. De formă dreptunghiulară, având colțurile rotunjite, laturile castrului, măsurate la suprafața terenului între limitele exterioare ale pământului roșu-cărămiziu, provenind de la incendierea structurilor de lemn, măsoară pe axa nord-sud 120 m, iar pe axa est-vest 100 m. Avea două șanțuri de apărare, distanța dintre ele fiind de aproximativ 15 m. Din interiorul castrului, Cireșan Iosif a descoperit în urma lucrărilor agricole două piese din fier și câteva fragmente de ceramică romană, atipice de culoare roșie-cărămizie. Un *vârf de lance*, din fier, cu tub de îmănășare parțial deteriorat, lama lungă prevăzută cu nervură mediană, lungimea totală a piesei este de 28 cm, din care lama este de 25,6 cm. cu o lățime de 3,7 cm, iar tubul de îmănășare de 7,8 cm, cu diametrul de 2,4 cm (Pl. V/1). Un *topor*, din fier, de formă ușor trapezoidală, alungită și spre tăiș curbată. Orificiul de fixare este oval cu diamterul de 3,1/2,7 cm, dimensiunile piesei fiind următoarele: 16 cm lungime, lățimea tăișului este de 7,2 cm, lățimea la cap de 3 cm, grosimea cuprinsă între 0,8 cm la nivelul tăișului și de 4 cm peste orificiul de fixare (Pl. V/2-3).

12. Izvorul lui Traian, locul numit de localnici *Izvorul lui Traian* se află la cca 500m de la ieșirea din Duleu, în stânga drumului de țară ce duce spre satul Valea Mare. Pe o suprafață de 1 ha, cuprinsă între drum și un vechi braț al râului Pogăniș, ce în anul 1989 a suportat lucrări de hidroameliorare, au fost descoperite fragmente ceramice, zgură de fier și resturi de metal topit de secol III-IV și un secment bine păstrat din drumul roman.

La 50 de metri de la drum, a fost executată o secțiune de verificare cu dimensiunile de 15/2 m orientată est-vest. După îndepărtarea solului vegetal actual, pe toată suprafața dezvelită au apărut fragmente ceramice. Între metrul 5,50 și 10 al secțiunii, la adâncimea de 30 cm, s-a putut delimita cu ușurință latura de sud și sud-est a unei locuințe de suprafață L.1 (Pl. VI). Cu colțul de sud rotunjit, suprafața cercetată a locuinței este de 9 m², cu axele de 5/1,80 m. Se adâncește uniform, fundul locuinței din lut galben tasat, fiind surprins pe toată suprafața acesteia, la 65 cm de la nivelul actual de călcare. Inventarul arheologic rezultat din golirea locuinței, constă din fragmente ceramice lucrate

la roată, din pastă fină, de culoare cenușie. Fragmentele ceramice tipice sunt puține la număr și provin de la următoarele tipuri de vase; *oală*, fragment de buză, lucrat la roată rapidă, din pastă fină, de culoare cenușie, buza dreaptă cu marginea îngustă, gât alungit, ornamentat cu două caneluri, diametrul la gură de 16 cm (Pl. VII/1); *oală*, fragment de buză, lucrat la roată, din pastă zgrunțuroasă, cenușie, buza teșită, brâu cu alveole mici situate la baza gâtului, diametrul gurii de 12 cm (Pl. VII/2); *ulcior*, fragment de buză, din pastă fină, de culoare cenușie, buza dreaptă trasă spre exterior, gât ușor alungit cu nervură profilată încadrată de două caneluri palalele, diametrul la gură de 8 cm (Pl. VII/3); *cană*, fragment de buză, din pastă fină, de culoare cenușie, buza rotunjită la exterior, gât scurt cu nervură profilată încadrată de două caneluri palalele, diametrul la gură de 12 cm (Pl. VII/4); *castron*, fragment de buză, din pastă fină, de culoare cenușie, sub diametrul maxim ornamentat cu o canelură, diametrul la gură de 22,5 cm (Pl. VII/5); *castron*, fragment de buză, rotunjită spre interior, din pastă fină, de culoare cenușie, diametrul la gură de 23 cm (Pl. VII/6); *castron*, fragment de buză, îngroșată spre interior, din pastă fină, de culoare cenușie, canelură sub buză, diametrul la gură de 24,5 cm. (Pl. VII/7); *castron*, fragment de buză, din pastă fină, de culoare cenușie, sub diametrul maxim ornamentat cu o canelură, diametrul la gură de 24,5 cm (Pl. VII/8).

În interiorul locuinței L.1., între metrul 7 și 9,20, pe o porțiune de 60 cm din profilul de est, a putut fi surprinsă o porțiune din colțul de sud-est a unei alte locuințe L.2, a cărei suprafață nu poate fi precizată, distanța dintre latura de nord și ce de sud fiind de 2,20 m. Fundul acestei locuințe, fiind la 75 cm de la nivelul actual. Materialul arheologic descoperit din acest colț de locuință, este deosebit de sărăcăcios, constând din ceramică atipică, lucrată la roată, din pastă zgrunțuroasă de culoare brun-negricioasă, câteva fragmente ceramice din pastă semifină și fină de culoare cenușie, iar pe fundul locuinței un fragment dintr-o lupă de fier în greutate de 0,500 g, cu laturile de 15/12 cm.

Locuința cu numărul (L.3), a fost surprinsă în același spațiu cuprins între metrul 5 și 10 al secțiunii, prin deschiderea unei casete de 4/2 m., pe latura de est a secțiunii. Cu axa lungă, orientată NNE-SSV, de formă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite, conturul locuinței a fost bine surprins la 30 cm de la nivelul actual de călcare, la fel ca și latura de vest a locuinței L.1. Cu laturile de 3/2,60 m, această locuință închide o suprafață cercetată de 7,8 m². Latura de sud-vest a locuinței L.3., suprapune între metrul 6 și 8,20 colțul de sud-vest al locuinței

L.2. Fundul locuinței L.3. a fost surprins la adâncimea de 75 cm, de la nivelul actual de călcare. Ceramica descoperită în interiorul acestei locuințe este de asemenea puțină la număr identică cu cea găsită în L.2. la care se adaugă două fragmente de tuburi suflantă de la cuptorul de redus minereul de fier de secol II-IV (Pl. V/4-5).

După materialul rezultat, din golirea locuințelor L.2 și L.3 constând îndeosebi din zgură, metal topit, fragmente de tuburi suflantă; a faptului că fundul acestor locuințe, se află la aceeași adâncime față de solul actual, putem afirma că cele două locuințe semiadâncite au fost contemporane. Activitatea locuitorilor fiind predominant legată de reducerea și prelucrarea minereului de fier.

Locuința L.1 se încadrează în tipul celor de suprafață fiind ridicată după ce locuințele L.2 și L.3 nu au mai funcționat.

Semnalăm de asemenea că în săpătură au apărut sporadic fragmente ceramice de factură hallstatiană și feudal timpurii de secol X-XI. De pe toată suprafața arabilă, începând cu *Izvorul lui Traian, Săliște*, cuprinsă între drum și Pogăniș, până la intrarea în satul Valea Mare au fost adunate fragmente ceramice hallstattiene, de secol III-IV, zgură și metal topit, ceramică de secol X-XI.

Drumul roman a putut fi urmărit începând din locul *Ripigiune*, în grădinile lui Marcu Iosif, Bandu Petru, Țepuș Traian din intravilanul satului, la ieșirea din Duleu, în punctul *Coturi*, de unde traversând Pogănișul, a fost surprins în stânga acestuia în punctul *Săliște*, de unde intră în hotarul satului Valea Mare îndreptându-se spre comuna Fârliug.¹²

Descoperirile, semnalate de noi în hotarul localității Duleu, acoperă uniform întreg spațiul cuprins între satele Duleu-Valea Mare-Fârliug, Remetea Pogănici, oferă imaginea unei zone de incidență arheologică, cu o uniformă populare și ocupare a teritoriului.

Așezările neolitice sunt situate pe dealuri, așa cum sunt cele de la *Otcosu, Codru, Corcan* aparținând culturii Vinča faza B₂, B₂C¹³.

Așezările hallstattiene le găsim la poalele dealurilor, la contactul cu terasa superioară a râului Pogăniș așa cum sunt cele din vatra satului, din *Dâmp, Luncă, Coturi, Izvorul lui Traian, Săliște*, posibilele așezări fortificate sunt situate pe terasele dealurilor *Ariniș și Coasta Coșului*, la care se adaugă tumulii aparținând

¹² O. Răuț, O. Bozu, R. Petrowschy, în *Banatica*, IV, 1977, p. 144.

¹³ Gheorghe Lazarovici, *Neoliticul Banatului*, Cluj-Napoca, 1979, p. 80 și 195.

aceleiași perioade din punctele *Dâmp*, *Luncă*, *Cornet*.

În repertoriul localităților cu urme de locuire dacică este menționat și satul Duleu¹⁴. O posibilă așezare dacică poate fi localizată în grădina lui Cireșan Iosif și Vasi Gheorghe din locul numit *Dâmpul din sat*.

Prezența unor așezări dacice nefortificate sau fortificate în zona Duleu este plauzibilă, cu atât mai mult cu cât imaginea din scena XVIII de pe Columna Traiana înfățișează existența unui castru din piatră, situat pe o ridicătură de teren și păzit de doi legionari, în fața unei cetăți mai mici cu balustrade de lemn pe , simbolizând după autori o cetate dacică părăsită, tot această scenă înfățișează pe primul dac făcut prizonier în campania războiului daco-roman din 101-102¹⁵. Această imagine este identificată cu așezarea antică *Aizisis*, la *Ptolemeus*, IV 8, 4 și în *Tabula Peutingeriană*; *Aizis*, la *Priscianus*, VI, 13; *Zizis* la *Geografal Ravenat*; localizată de Cichorius pe malul Pogănișului în hotarul satului Valea-Mare¹⁶.

Existența în teren, a unui castru de piatră doar semnalat și nu cercetat, situat la nord de comuna Fârliug, pe terasa mijlocie a râului Pogăniș, pe malul stâng al acestuia, în locul numit de localnici *Plaț*, a determinat pe unii autori să localizeze anticul *Azizis* la Fârliug.¹⁷

Semnalarea de către noi, a castrului de pământ de pe dealul *Cornet*, punctul *Cetate*, necunoscut până în prezent, impune de la sine executarea unor cercetări arheologice sistematice pentru elucidarea etapelor de construire și funcționare a acestora, a unităților militare care le-au folosit.

Prezența celor două caste situate la o depărtare de doar 3 km, unul de pământ, situat pe înălțimea dealului *Cornet*, pe malul drept al Pogănișului din fața satului Valea Mare și altul construit din piatră pe terasa din stânga Pogănișului, în hotarul comunei Fârliug asigurau securitatea drumului roman pe acest sector, controlau și apărau accesul dinspre vest în depresiunea Soceni-Brebu pe direcția *Tibiscum* și spre sud pe direcția *Berzobis*.

Mult mai prezentă din punct de vedere arheologic este locuirea daco-romană datată larg secolele II-IV surprinsă în punctele *Ripigiune*, *Izvorul lui*

¹⁴ M. Gumă, *op. cit.*, p. 38.

¹⁵ R. Vulpe, *Columna lui Traian...*, București, 1988, p. 44.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ TIR L 34, p. 26; D. Tudor, *Orașe târguri și sate în Dacia romană*, Buc., 1969, p. 50; N. Gudea, în *ActaMP*, 1, 1977, p. 110.

Traian, Săliște, la care se adaugă un posibil tezaur monetar de secol IV din care s-au recuperat doar câteva monede constantiniene de tip follis, aşezări situate în imediata apropiere a drumului roman.

ARCHEOLOGISCHE ERFINDEUNGEN IN GRENZE IN DORF DULEU Zusammenfassung

All die erfindungen die wir an die grenze des stades Duleu gefunden haben sind überall in die dörfe Duleu-Valea Mare-Fârliug-Remetea Pogănici zu sehen. Sie sehen als eine archeologisches bild aus, mit eine uniforme besetzung des territoriums. Die neulitische besetzung sind auf die hügel zu finden, so wie die Octosu, Codru, Corcan. Sie gehören der Vinča Kulturen phase B₂, B₂C. Die hallstattische besetzungen sind am rande des hügel zu finden, an die grenze mit die hochterasse des ufers Pogoniş, so wie die aus mitte des dorfes, von Dâmp, Luncă, Coturi, Izvorul lui Traian, Sălişte die mögliche gestärkte besetzungen sind auf die terasen des gehören.

Um Kreiss des städtten mit spuren des Daker leben, ist zu finden auch das dorf Duleu. Ein möglicher Daker Kreiss kann man finden im Cireşan Iosif garten und Vasi Gheorghe aus der dorf Dâmp. Die existenz der Kaker orte die nicht gestärkt sind oder gestärkt, im Kreiss Duleu ist war zu nehmen, un so mehr als das bild aus dem XVIII szene von den Traianische Columne, zeigt die existenz eines steinort das sich auf ein hügechen befindet, und von zwei lägionähre gehütet ist vor ein burg mit kleine balustraden aus holtz hat, die ein dalisches burg symbolisiert so die authoren, die schön lange her verlassen ist, diese szene zeigt der ersten Dake der gefangen war in Daker – romanischer kreig aus 101-102. Diese szene ist gut indentifiziert mit ein antikes ort names Azizis, in Ptolemeus, IV, 8, 4, und in Tabula Peutingeriană, Aizis bei Priscianus VI, 13, Zizis bei Geograph Ravenat, gefunden von Cichorius am rande des Pogăniş ufers an die grenze das Valea Mare dorfes. Die existenz im Tall der stein ruinen mur gefunden, nicht studiert, am Norden des ortes Fârliug, auf die mittlere terase des Pogăniş ufers, an die linke grenze des ufers am platz mit dem name *Plaf* wie die ein wohner es nennen machte das manche authoren der antiken Azizis, in Fârliug lokalisieren. Das wir die Grund reinen von dem hügel Cor-

net, der punkt *Cetate* nicht bekannt ist bis heit zu tage, sagt von selbst das man archeologische feststellungen gemacht Werden soll, sistematisch, für die Warheit des bau etapan zu finden sowie die funktionierung des Militärischen truppen die sie verbraucht haben. Die existenz des beiden minen, gefunden in einer Weite von nur 3 km, einen aus grund der auf die höhe der Cornet hügels steht, auf die rechte seite des Pogăniş ufers vorne, am Valea Mare dorf, und der anderen aus stein gebaut, auf die terase auf die linke seite des Pogăniş ufers am rande des Fârlig ortes bewachten de Romischen Weg in diese richtung und bewachten die Westliche tore im Soceni Brebu tall in richtung Tibiscum und in süden in Berzobis richtung. Viel meher realistisch als archeologischen hinsicht ist das Dake-römosche Wohnen au dem II-IV Jahrhundert erfunden in die Ripigiune und Izvorul lui Traian und Săliște punkte, wo man noch dazu gibt geldschatz aus dem IV Jahrhundert, von so noch einige monetten schatz gefunden sind Constantinische stüicke tip follis, orte die in der nähe des Römischen Weg sich befinden.

VERZEICHNIS DER ABBILDUNGEN

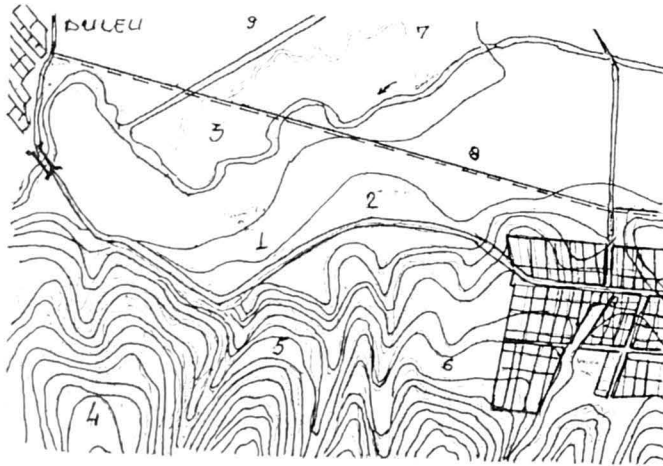
Abb. I: 1. Bild an dörf Duleu:

- Izvorul lui Traian (Traian Flußquelle)
- Săliște
- Coturi
- Dealul Ariniş (Ariniş hügel)
- Dealul Foale (Foale hügel)
- Dealul Mare (Grossen hügel)
- Lunca (Flußau)
- Drumul roman (Römischen Weg)
- Dâmpul din vale (Erderhöhung von Tallabwärts)

2. Dörf Valea Mare (Grossen Tallabwärts):

- Dealul Cornet (Cornet hügel)
- Cetate Cornet (Cornet Schloß)
- Ogaşul Perilor (Birken Gebirgeabfall)
- Sai
- Săliște

-
- Abb. II: Erderhöhung von dörf. Archäologischen Materialbeschaffenheit.
- Abb. III: Duleu. Archäologischen Materialbeschaffenheit gefündet an Codru (1) und Otcoşu (2-6)
- Abb. IV: Duleu. Archäologischen Materialbeschaffenheit von Ripigiune (1); · Codru (2-3); Cucuiova (6-7).
- Abb. V: Duleu. Cetate (Schloß); Izvorul lui Traian (Traian Flußquelle) (4-5). Archäologischen Materialbeschaffenheit.
- Abb. VI: Duleu. Izvorul lui Traian (Traian Flußquelle). Hausplänen. (Jr. III-IV n.Chr.)
- Abb. VII: Duleu. Izvorul lui Traian (Traian Flußquelle). Keramik. (IV n.Chr.)

1

2

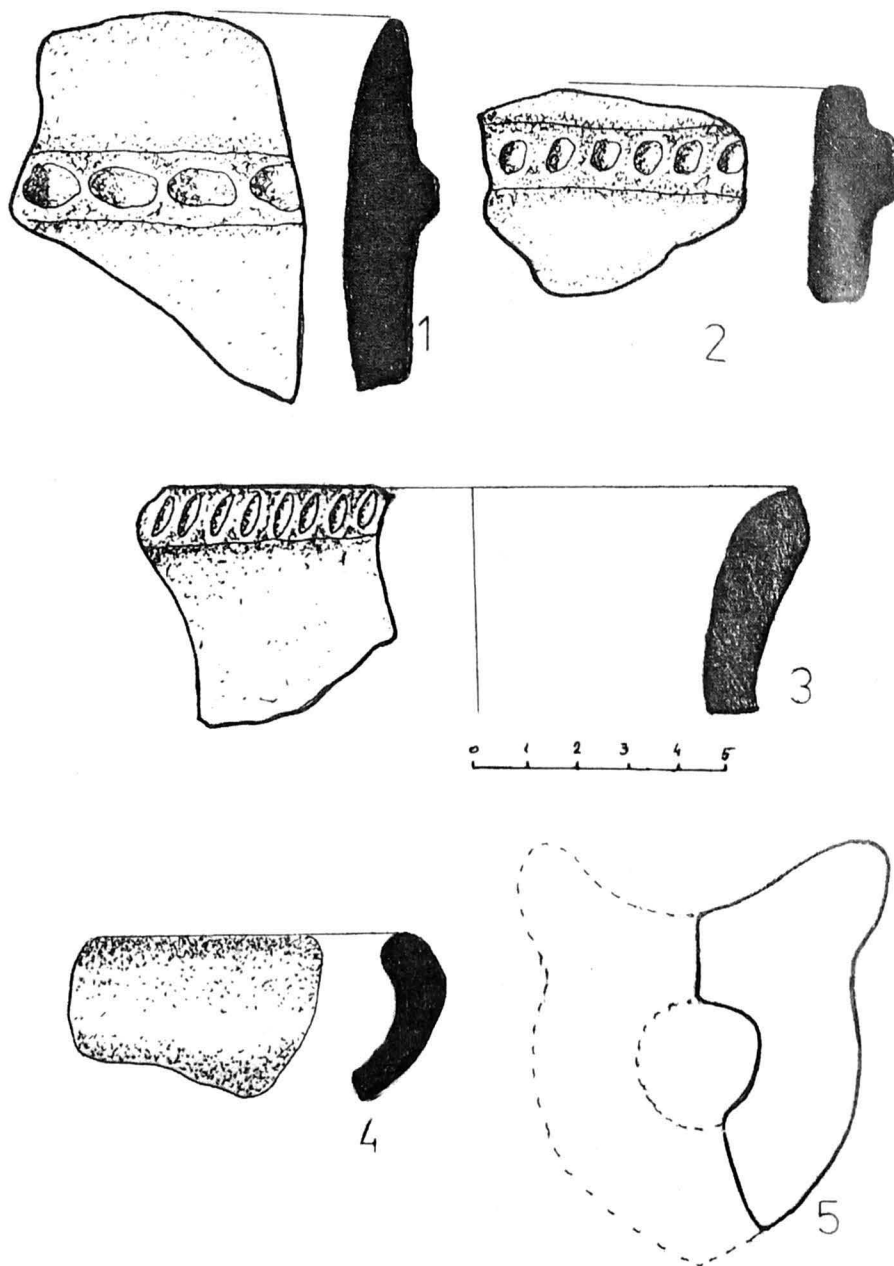
Pl. I.

Fig. 1. Satul Duleu cu punctele:

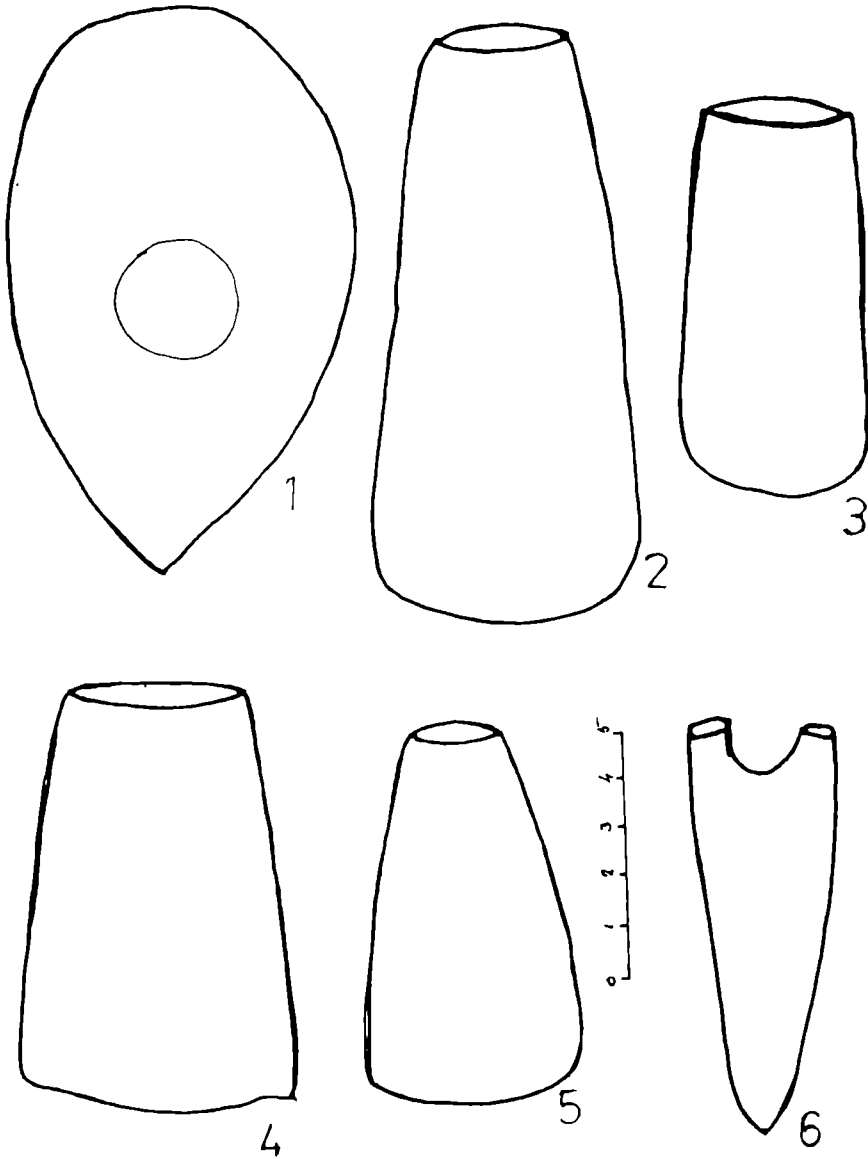
1- Izvorul lui Traian; 2 - Săliște; 3 - Coturi; 4- Dl. Ariniș; 5 - Dl. Foale;
6 - Dl. Mare; 7 - Luncă; 8 - Drumul roman; 9 - Dâmpul din vale.

Fig. 2. Satul Valea Mare cu punctele: 1- Dl. Cornet; 2- Cetate-Cornet;

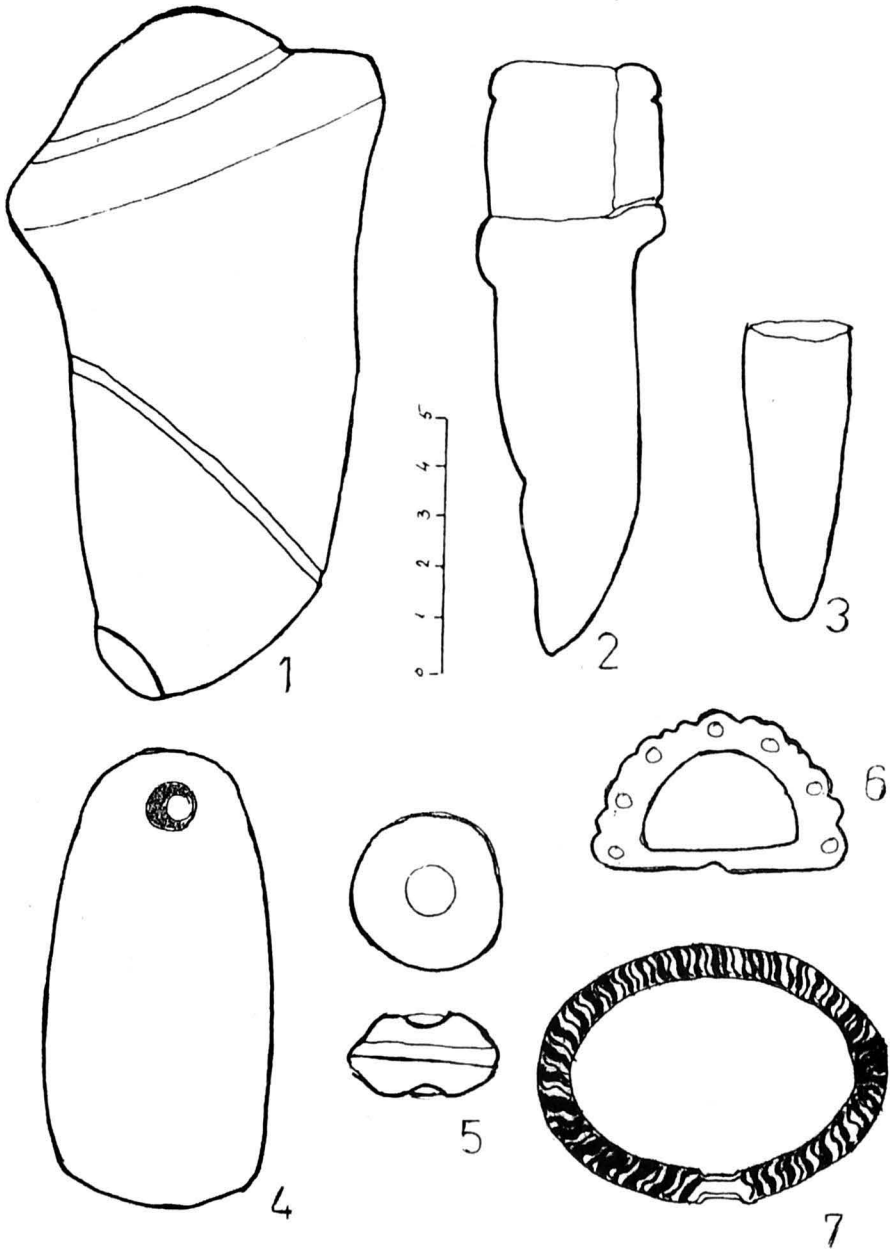
3 - Ogașul Perilor; 4 - Gai; 5 - Săliște.

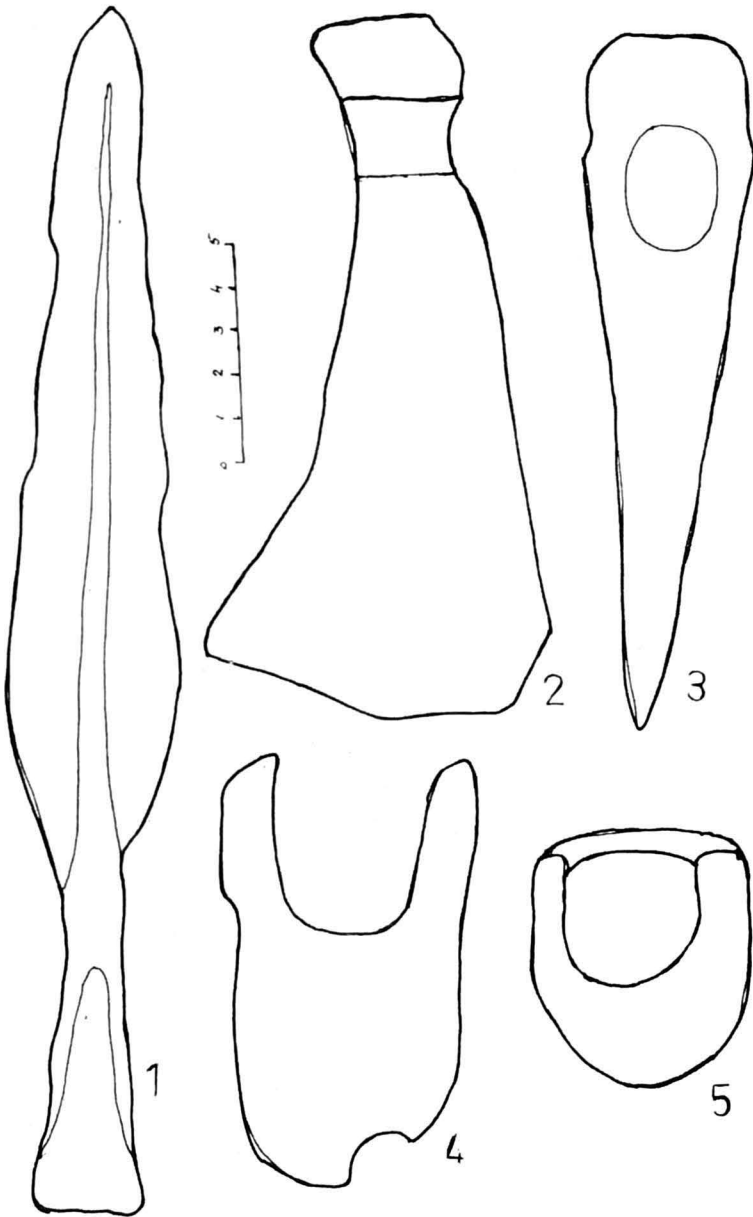
Pl. II. Duleu - *Dâmpul din sat*.
Materiale arheologice.

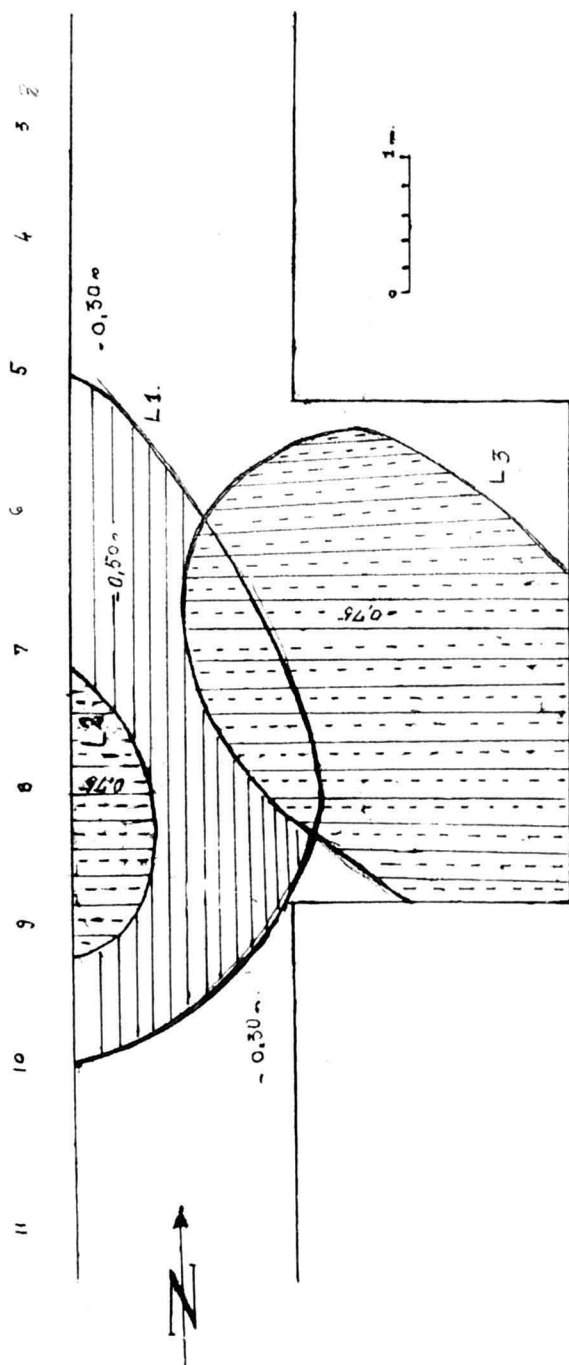
Pl. III. Duleu. Materiale arheologice descoperite la *Codru* (1) și *Otcoșu* (2-6).

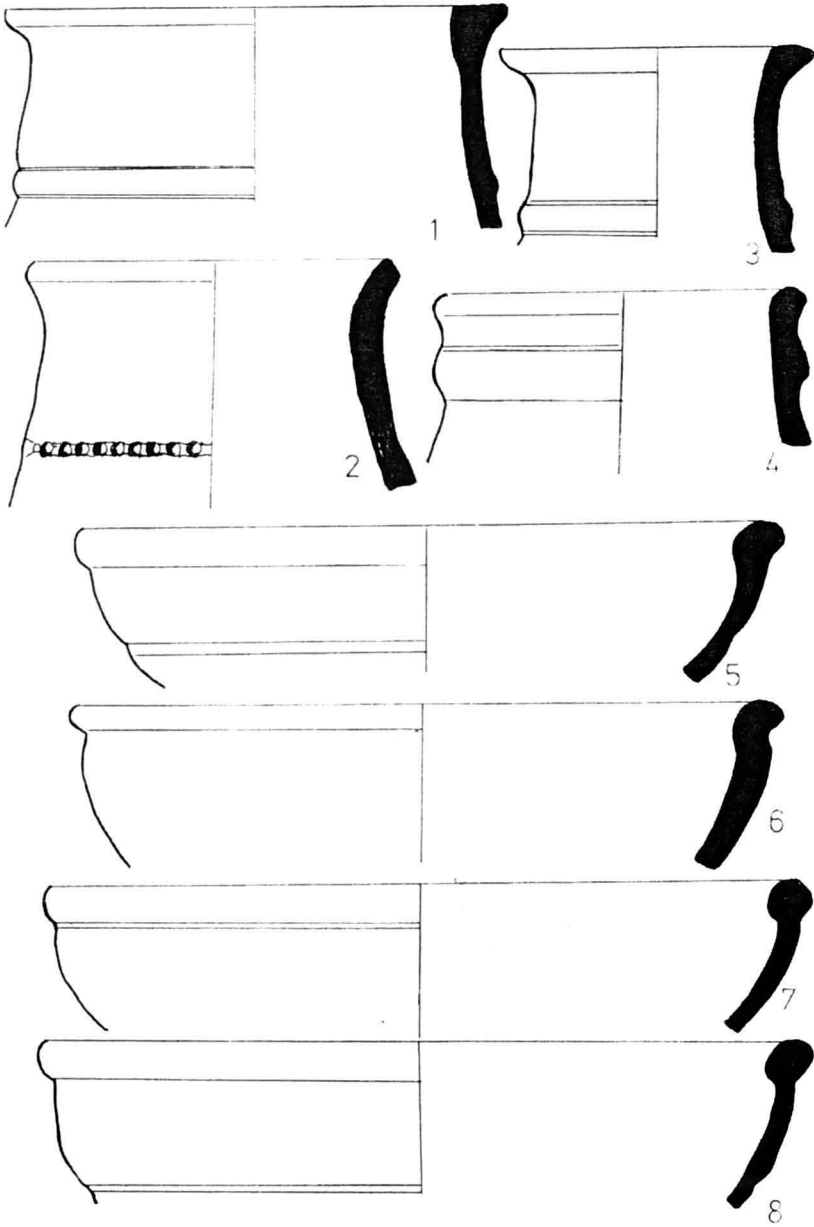
Pl. IV. Duleu. Materiale arheologică de la
Ripigiune (1); *Codru* (2-3); *Cucuiova* (6-7).

Pl. V. Duleu - *Cetate* (1-3), *Izvorul lui Traian* (4-5).
Materiale arheologice.

Pl. VI. Duleu - *Izvorul lui Traian*. Plan locuințe
sec. III-IV d.Hr.

Pl. VII. Duleu - Izvorul lui Traian. Ceramică
sec. III-IV d.Hr.